

Мішак Едуард Вячеславович
студент 3 курсу факультету здоров'я,
фізичної культури і спорту,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука»

Велінець Петро Васильович
викладач кафедри здоров'я людини
та фізичної терапії,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука»

Сотник Жанна Григорівна
к. фіз. вих., доцент, завідувач кафедри
фізичної культури і спорту,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука»

УКРАЇНЬСЬКА КОЗАЦЬКА СИСТЕМА ВИХОВАННЯ ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНЬСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

Вершиною української народної педагогіки – є козацька педагогіка, яка увібрала в себе національну психологію, характер, правову свідомість, мораль та інші компоненти національної свідомості, духовності народу.

Козацька педагогіка покликана формувати в сім'ї, школі, громадському житті козака-лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самовідданістю.

Зміни в національній освіті в Україні полягають у визначенні пріоритетів у вихованні та навчанні, змісту освіти. Національна школа, побудована на принципах козацької педагогіки, де козацтво виступає феноменом України, що впродовж кількох століть було оборонцем і захисником історичних здобутків української нації, одним із головних напрямів утвердження української державності й розбудови українського суспільства.

Видатний педагог К. Д. Ушинський зауважував, що незважаючи на схожість педагогічних форм усіх європейських народів, у кожного з них своя особлива система виховання, своя особлива мета і свої особливі заходи щодо досягнення цієї мети [1]. Українське національне виховання – це козацьке виховання, адже українці – це козацька нація.

Козацько-лицарські традиції виховання є одним із найоригінальніших явищ світової й української педагогіки, вони відбивають духовне ядро нації, її прагнення до волі, незалежності, демократизму, що мають бути невід'ємною складовою освітньої виховної системи [2]. Період козацтва заклав основу виховання української молоді, так як був тісно пов'язаний із

волелюбним духом козаків, побратимством. Адже основою козацького виховання виступають принципи гуманізму, демократії, націоналізму та ідеї української етнопедагогіки.

Національна ідея є провідною, об'єднуючою в історичному бутті кожного народу, нації (етносу). Українська національна ідея проходить через всю педагогічну спадщину минулих епох. Вона надихала цілі покоління освітніх діячів, педагогів на вірне служіння рідному народу. Дослідження витоків, становлення й розвитку національної системи виховання, вітчизняної педагогіки є першорядною проблемою, від розв'язання якої залежить вихід незалежної Української держави на сучасний рівень світових стандартів у галузі освіти і виховання [2].

Метою окреслених тез є з'ясування ролі козацької педагогіки у формуванні духовності, патріотизму, національної гідності у підростаючого покоління у період Запорізької Січі.

Українська козацька система виховання уявляє собою глибоко самобутнє явище, аналогів якій не було в усьому світі. Дана система мала кілька ступенів. Духовний розвиток особистості, згідно з козацькою педагогікою, проходив у чотири ступені. Перший ступінь – сімейне виховання, що охоплювало передачу з покоління в покоління релігійних і національних традицій, смаків, поглядів, норм поведінки. Другий ступінь – родинно-шкільне виховання, яке ставило за мету формування козака-воїна на кращих прикладах прославлених запорожців, гетьманів і кошових отаманів. Третій ступінь – продовження навчання й виховання як у вітчизняних колегіумах та академіях, так і в європейських університетах із метою ознайомлення зі світовою культурою. Четвертий ступінь – національно-патріотична підготовка в Запорізькій Січі

Велику роль відігравало передусім дошкільне родинне виховання, яке утверджувало високий статус батьківської і материнської народної козацької педагогіки. Вже в цей період специфічною була роль батька, який дбав про загартування своїх дітей, формував у них лицарську честь і гідність, готував їх до подолання життєвих труднощів, до захисту рідної землі, вільного життя. Батько – це захисник сім'ї, роду, творець історії, державності, який символізує для дитини високий і незаперечний взірць стійкості, мужності і відваги, непорушний авторитет у ставленні до родини, громадських справ, потреб народу.

Родинно-шкільне виховання відбувалось у козацьких, братських та інших типах шкіл, де найвищий статус мали родинні національні духовні і матеріальні цінності, які переростали в загальнонаціональні, а саме заповіді волелюбних батьків і дідів, традиції, звичаї і обряди, що включали в себе релігійно-моральні цінності.

Систематичне фізичне, психофізичне, моральне, естетичне і трудове загартування, національно-патріотична підготовка, спортивно-військовий вишкіл юнацтво одержувало у січових і козацьких школах, школах джур, а також по закінченні вищих навчальних закладів.

Козацьке родинне виховання базувалось на ідеях та засобах козацької духовності, народної педагогіки, багатих національних традиціях, звичаях та обрядах, здобутках християнської моралі. У козацьких сім'ях панував культ Батька і Матері, Бабусі і Дідуса, Роду і Народу.

Оволодіваючи козацькою духовністю, підростаючі покоління української молоді заперечували рабську психологію, втрату людиною самостійності й гідності, слабодухість, пасивність, невіру в свої сили, політичне прислужництво [2]. В духовному житті молоді козацька педагогіка відводила особливу роль лицарській честі і лицарській звитязі – своєрідним кодексам якостей високо благородної особистості. Кожен молодий козак прагнув розвивати в собі ці шляхетні якості, які понині не втрачають значного виховного потенціалу.

Неписані закони кодексу лицарської честі передбачали:

- любов до батьків, рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини – України;

- готовність захищати слабших, турбуватися про молодших, зокрема дітей;

- шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі;

- непохитна вірність ідеям, принципам народної моралі, духовності (правдивість і справедливість, працьовитість і скромність тощо);

- відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави;

- турбота про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної природи, землі;

- прагнення робити пожертвування на будівництво храмів, навчально-виховних і культурних закладів;

- цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму;

- уміння скрізь і всюди поступати благородно, шляхетно, виявляти інші чесноти.

Козацька педагогіка акумулювала в собі вироблені століттями та апробовані часом традиції тіловиховання молоді. Крім того, із століття в століття козацька педагогіка формувала в молоді й такі героїчні якості, що склали кодекс лицарської звитязі:

- готовність боротися до загиби за волю, віру, честь і славу України;

- нехтувати небезпекою, коли справа торкається життя друзів, побратимів, Матері-України;

- ненависть до ворогів, прагнення звільнити рідний край від чужих завойовників;

- героїзм, подвижництво у праці і в бою тощо.

Водночас козаки були глибоко милосердними. Вони чуйно ставилися до інших людей, ділили з ними радість і горе.

Одним із важливіших завдань козацької педагогіки було формування духовності у підростаючого покоління на основі традицій християнської

віри. Всевишній у свідомості козака оберігав Україну, захищав і надихав у боротьбі з ворогами. Козацтво збагачувало християнську мораль гуманістичними традиціями, звичаями [3].

Для козацької педагогіки характерно виконання соціальних функцій. В той час нашому народові був притаманний високий рівень моральності, духовності, народних знань, національних традицій і звичаїв. Все це свідчить про те, що культурність, вихованість і значною мірою освіченість були невід'ємними складниками національного способу життя. Адже до критеріїв культурності й моральності, вихованості й освіченості належить не лише наявність навчально-виховних закладів, а й високий рівень народних знань, а саме народної астрономії, медицини, агрономії, метеорології, кулінарії, народної естетики, мистецтва, моралі [2].

Зміст козацької педагогіки складають гуманістичні традиції, ідеї самоврядування і виборності, будівництва самостійної Української держави.

Отже, відродження ідейно-морального, соціально-педагогічного, історико-культурного змісту козацької епохи і виховних традицій славетного козацтва – необхідна умова відродження національної системи освіти та зміцнення незалежності України. Козацька педагогіка, яка сформувалась в той час, відіграла велику роль у вихованні вільної й незалежної особистості, козака-лицаря, розумного і мужнього громадянина, захисника рідної землі, патріота України, носія української суверенності й волелюбності, національної гідності, вроджених чеснот і норм християнської моралі. Виховання сучасної молоді на засадах козацької педагогіки сприятиме розвитку патріотизму, самореалізації молоді, прагненню її до захисту своєї родини та Батьківщини.

Список використаних джерел

1. Сухарева І. (2016). Національно-патріотичне виховання на засадах козацької педагогіки в загальноосвітніх закладах. *Нова педагогічна думка*. № 2 (86). С. 154-157.
2. Берека В. Є., Гіджеліцький І. К., Орловська Н. М. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти. Збірник матеріалів науково-методичного забезпечення впровадження козацької педагогіки. Кам'янець-Подільський, 2018. 237 с.
3. Прокоф'єва Л. Б. Козацька педагогіка та її значення у вихованні національної свідомості особистості. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/9344/370376.pdf;jsessionid=F15568E334ED189AEA15ECF3FFD6D8A5?sequence=1> (дата звернення 30.11.2019).